

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
YVES BOT
prezentate la 27 septembrie 2012¹

Cauzele conexate C-356/11 și C-357/11

**O. (C-356/11),
S.
împotriva
Maahanmuuttovirasto
și
Maahanmuuttovirasto (C-357/11)
împotriva
L.**

[cereri de pronunțare a unor hotărâri preliminare formulate de Korkein hallinto-oikeus (Finlanda)]

„Cetățenia Uniunii — Dreptul la reîntregirea familiei — Aplicabilitatea principiilor stabilite în Hotărârea Ruiz Zambrano — Susținătorul reîntregirii, părinte al unui copil cetățean al Uniunii născut dintr-o primă căsătorie — Drept de ședere al noului soț al susținătorului reîntregirii, resortisant al unui stat terț — Refuz întemeiat pe lipsa unor resurse suficiente — Dreptul la respectarea vieții de familie — Obligație de a lua în considerare interesul copilului minor”

1. Dreptul de ședere pe teritoriul unui stat membru al unui resortisant al unui stat terț poate decurge din calitatea de cetățean al Uniunii a copilului căruia nu îi este părinte, ci părinte vitreg?
2. Aceasta este, în esență, întrebarea adresată de Korkein hallinto-oikeus (Finlanda) în cadrul a două cereri de pronunțare a unor hotărâri preliminare.
3. Aceste cereri sunt formulate în cadrul unor litigii între Maahanmuuttovirasto (Oficiul Național pentru Imigrări), pe de o parte, doamna S., resortisant ghanez (C-356/11), și doamna L., resortisant algerian (C-357/11)², pe de altă parte, în care ambele solicită un permis de ședere în favoarea soților lor, domnii O. și M., resortisanți ai unor state terțe³, în temeiul dreptului la reîntregirea familiei consacrat de Directiva 2003/86/CE⁴. Maahanmuuttovirasto a respins cererile menționate și a considerat că solicitanții nu dispuneau de mijloace de trai în vederea șederii pe teritoriul finlandez.
4. Instanța de trimitere ridică problema conformității acestor decizii în raport cu principiile stabilite de Curte în Hotărârea Ruiz Zambrano⁵ și cu interpretarea reținută de aceasta cu privire la dispozițiile Tratatului FUE referitoare la cetățenia Uniunii. Astfel, doamnelor S. și L. li s-a încredințat fiecareia în mod exclusiv un copil născut dintr-o primă căsătorie, cetățean al Uniunii. În consecință, instanța de trimitere ridică problema dacă, având în vedere împrejurările privind situația familială a persoanelor

1 — Limba originală: franceza.

2 — Denumite în continuare, împreună, „susținătoarele reîntregirii”.

3 — Denumiți în continuare, împreună, „solicitanții”.

4 — Directiva Consiliului din 22 septembrie 2003 privind dreptul la reîntregirea familiei (JO L 251, p. 12, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 164).

5 — Hotărârea din 8 martie 2011 (C-34/09, Rep., p. I-1177).

interesate, Maahanmuuttovirasto nu avea obligația să acorde permisele de ședere solicitanților, pentru a evita ca respectivii copii, încredințați exclusiv susținătoarelor reîntregirii, să fie constrânși să părăsească teritoriul Uniunii Europene și să fie astfel privați de beneficiul drepturilor pe care le conferă statutul lor de cetățean al Uniunii.

5. Întrebările pe care le pune instanța de trimitere invită, în consecință, Curtea să precizeze domeniul de aplicare și limitele principiilor stabilite în Hotărârea Ruiz Zambrano, citată anterior, în contextul special al unei familii reconstituite, în care solicitantul nu exercită nicio răspundere părintească sau financiară față de copilul cetățean al Uniunii.

I – Cadrul juridic

A – Reglementarea Uniunii

1. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

6. În temeiul articolului 7 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene⁶, orice persoană are dreptul la respectarea vieții private și de familie.

7. În plus, potrivit articolului 24 alineatul (2) din cartă, interesul superior al copilului trebuie să fie considerat primordial în toate acțiunile care îl privesc, indiferent dacă sunt realizate de autorități publice sau de instituții private. Conform articolului 24 alineatul (3) din cartă, copilul are dreptul de a întreține cu regularitate relații personale și contacte directe cu ambii părinți, cu excepția cazului în care acestea sunt contrare interesului său.

2. Directiva 2003/86

8. Directiva 2003/86/CE a Consiliului stabilește condițiile în care se exercită dreptul la reîntregirea familiei pe care îl au resortisanții din state terțe care au reședința în mod legal pe teritoriul statelor membre. Conform considerentului (2) al acesteia, directiva respectă drepturile fundamentale și în special dreptul la respectarea vieții de familie, consacrat la articolul 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale⁷ și de cartă.

9. Articolul 4 din directiva menționată definește cercul persoanelor, membri ai familiei susținătorului reîntregirii, care pot beneficia în această calitate de un drept de ședere. Conform articolului 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2003/86, printre acestea figurează soțul susținătorului reîntregirii.

10. În ceea ce privește modalitățile de examinare a cererii de reîntregire a familiei, legiuitorul Uniunii impune statelor membre, în temeiul articolului 5 alineatul (5) din această directivă, să acorde atenția cuvenită interesului superior al copilului minor. Acestea trebuie de asemenea să țină seama, conform articolului 17 din directiva menționată, în cazul respingerii unei cereri, al retragerii sau al refuzului de reînnoire a permisului de ședere, la fel ca și în cazul luării unei măsuri de îndepărtare a susținătorului reîntregirii sau a membrilor familiei sale, de natura și de soliditatea legăturilor de familie ale persoanei și de durata rezidenței sale în statul membru, precum și de existența unor legături familiale, culturale sau sociale cu statul de origine.

6 — Denumită în continuare „carta”.

7 — Convenție semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”).

11. Cu toate acestea, statele membre dispun de o marjă de apreciere în aplicarea condițiilor impuse pentru exercitarea dreptului la reîntregire. Astfel, în temeiul articolului 7 alineatul (1) litera (c) din Directiva 2003/86, acestea pot solicita susținătorului reîntregirii să dispună de resurse stabile, constante și suficiente pentru a se întreține pe sine și pe ceilalți membri ai familiei fără a recurge la sistemul de asistență socială al statului membru în cauză.

B – *Reglementarea finlandeză*

12. Conform articolului 37 alineatul 1 din Legea privind regimul străinilor (Ulkomaalaislaki), soțul unei persoane rezidente în Finlanda este considerat membru al familiei.

13. În temeiul articolului 39 alineatul 1 din această lege, acordarea unui permis de ședere este condiționată de faptul ca străinul să dispună de mijloace de trai. Totuși, autoritățile competente pot deroga de la această condiție dacă împrejurări deosebit de grave justifică o astfel de excepție ori dacă interesul superior al copilului o impune.

14. În sfârșit, conform articolului 66 bis din legea menționată, atunci când se solicită un permis de ședere în temeiul existenței unei legături de familie, autoritățile competente trebuie, în cadrul examinării pe care o efectuează, să țină seama de natura și de soliditatea legăturilor de familie ale străinului, de durata rezidenței sale în statul membru în cauză, precum și de existența unor legături familiale, culturale sau sociale cu statul său de origine.

II – Situația de fapt din acțiunile principale

A – *Cauza C-356/11*

15. Doamna S. este resortisant ghanez care dispune de un permis de ședere permanent în Finlanda. La 4 iulie 2001, aceasta s-a căsătorit cu un resortisant finlandez cu care a avut un copil născut la 11 iulie 2003. Acesta din urmă, întrucât posedă cetățenia finlandeză, este un cetățean al Uniunii. Totuși, acesta nu și-a exercitat niciodată dreptul de liberă circulație. Doamnei S. i s-a încredințat exclusiv acest copil începând cu 2 iunie 2005, iar ulterior aceasta a divorțat la 19 octombrie 2005. Tatăl copilului are reședința în Finlanda. Din decizia de trimitere rezultă că, în cursul șederii sale în Finlanda, doamna S. a studiat, a beneficiat de un concediu de maternitate, a urmat o formare și a exercitat o activitate profesională.

16. La 26 iunie 2008, doamna S. s-a căsătorit cu domnul O., cetățean ivorian. În această calitate, domnul O. a introdus la Maahanmuuttovirasto o cerere de eliberare a unui permis de ședere. Din uniunea acestora, la 21 noiembrie 2009, s-a născut în Finlanda un copil, cetățean ghanez, încredințat în comun părinților. Domnul O. locuiește la domiciliul doamnei S. și al celor doi copii ai săi. Din decizia de trimitere rezultă că, la 1 ianuarie 2010, domnul O. a semnat pentru o durată de un an un contract de muncă care prevede opt ore de muncă pe zi și o remunerație de 7,50 euro pe oră. Totuși, acesta nu ar fi prezentat documente care să ateste că ar fi lucrat efectiv în temeiul contractului menționat.

17. Prin decizia adoptată la 21 ianuarie 2009, Maahanmuuttovirasto a respins cererea de eliberare a unui permis de ședere formulată de domnul O., în temeiul articolului 39 alineatul 1 prima teză din Legea privind regimul străinilor, considerând că acesta nu dispunea de mijloace de trai. În plus, Maahanmuuttovirasto nu a apreciat că era necesar să deroge de la această condiție, astfel cum permite legea menționată, în prezența unor împrejurări deosebit de grave sau dacă interesul superior al copilului o impune.

18. Ulterior, Helsingin hallinto-oikeus (Tribunalul Administrativ din Helsinki) (Finlanda) a respins cererea în anulare introdusă împotriva deciziei menționate. În consecință, domnul O. și doamna S. au formulat recurs împotriva acestei hotărâri la instanța de trimitere.

B – Cauza C-357/11

19. Cauza C-357/11 prezintă similitudini puternice cu litigiul din cauza C-356/11, întrucât legătura dintre copilul cetățean al Uniunii și solicitant apare de asemenea în cadrul unei familii reconstituite. În schimb, situația de fapt din acțiunea principală este diferită în ceea ce privește în special locul de reședință actual al solicitantului.

20. În această cauză, doamna L. este resortisant algerian care dispune de un permis de ședere permanent în urma căsătoriei sale cu un resortisant finlandez. Din această căsătorie s-a născut în anul 2004 un copil cetățean finlandez, care nu și-a exercitat niciodată dreptul de liberă circulație. În urma divorțului, pronunțat la 10 decembrie 2004, copilul i-a fost încredințat exclusiv doamnei L. Tatăl acestui copil are reședința în Finlanda.

21. La 19 octombrie 2006, doamna L. s-a căsătorit cu domnul M., cetățean algerian. În luna martie 2006, acesta a intrat legal în Finlanda unde a solicitat azil politic și unde, potrivit afirmațiilor sale, ar fi conviețuit cu doamna L. începând din luna aprilie 2006. În luna octombrie 2006, acesta din urmă a fost returnat în statul său de origine. La 29 noiembrie 2006, doamna L. a solicitat Maahanmuuttovirasto acordarea unui permis de ședere în favoarea domnului M. în temeiul căsătoriei acestora, iar la 14 ianuarie 2007, doamna L. a dat naștere unui copil cetățean algerian încredințat în comun cuplului. Nu s-a stabilit că domnul M. s-a întâlnit cu copilul.

22. Rezultă din decizia de trimitere că doamna L. nu a avut niciodată o activitate profesională în cursul șederii sale în Finlanda, aceasta obținându-și veniturile dintr-o alocație de subzistență și din alte prestații.

23. Pentru aceleași motive precum cele expuse în cadrul examinării cererii de eliberare a unui permis de ședere formulate de domnul O. în cauza C-356/11, Maahanmuuttovirasto a respins cererea de eliberare a unui permis de ședere formulată de domnul M. În schimb, această decizie a fost anulată de Helsingin hallinto-oikeus, fapt care a determinat Maahanmuuttovirasto să formuleze recurs împotriva acestei hotărâri la instanța de trimitere.

24. În prezentele cereri de pronunțare a unor hotărâri preliminare, instanța de trimitere ridică problema aplicabilității principiilor stabilite de Curte în Hotărârea Ruiz Zambrano, citată anterior. Astfel, aceasta se întreabă dacă, ținând cont de refuzul Maahanmuuttovirasto de a acorda un permis de ședere solicitanților, soțiile acestora și copiii încredințați soțiilor nu ar fi în realitate constrânși să părăsească teritoriul Uniunii pentru a putea trăi împreună.

III – Întrebările preliminare

25. În acest context și pentru a-și elimina îndoielile, Korkein hallinto-oikeus a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare, care sunt formulate identic în ceea ce privește prima întrebare.

— În cauza C-356/11:

- „1) Articolul 20 TFUE se opune ca resortisantului unui stat terț să i se refuze acordarea unui permis de ședere din lipsa unor mijloace de trai, într-o situație de familie în care soțului acestuia îi este încredințat un copil care este cetățean al Uniunii, iar resortisantul statului terț nu este nici unul dintre părinții acestui copil, nici o persoană care are dreptul de a i se încredința copilul?
- 2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare, efectul articolului 20 TFUE se apreciază în mod diferit dacă resortisantul statului terț care nu dispune de permis de ședere locuiește împreună cu soția sa și cu copilul care este cetățean al Uniunii și care i-a fost încredințat soției sale?”

— În cauza C-357/11:

- „1) Articolul 20 TFUE se opune ca resortisantului unui stat terț să i se refuze acordarea unui permis de ședere din lipsa unor mijloace de trai, într-o situație de familie în care soțului acestuia îi este încredințat un copil care este cetățean al Uniunii, iar resortisantul statului terț nu este nici unul dintre părinții acestui copil, nici o persoană care are dreptul de a i se încredința copilul?
- 2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare, efectul articolului 20 TFUE se apreciază în mod diferit dacă resortisantul statului terț care nu dispune de un permis de ședere și nu locuiește în Finlanda are un copil natural cu soția sa, copil aflat în îngrijirea amândurora, care locuiește în Finlanda și este cetățean al unui stat terț?”

26. Au formulat observații părțile din acțiunea principală, guvernele danez, german, italian, olandez și polonez, precum și Comisia Europeană.

IV – Analiza noastră

27. Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere urmărește, în esență, să se stabilească dacă dispozițiile tratatului privind cetățenia Uniunii trebuie interpretate în sensul că conferă resortisantului unui stat terț un drept de ședere în statul membru în care au reședința legală soțul său, tot resortisant al unui stat terț, și copilul acestuia din urmă, cetățean al Uniunii născut dintr-o primă căsătorie, și aceasta în pofida lipsei unor mijloace de trai suficiente ale solicitantului.

28. Această întrebare invită Curtea să precizeze domeniul de aplicare și limitele principiilor pe care le-a stabilit în Hotărârea Ruiz Zambrano, citată anterior, în contextul special al unei familii reconstituite în care unuia dintre părinți îi este încredințat exclusiv un copil, cetățean al Uniunii, născut dintr-o primă căsătorie.

29. Problema este dacă, având în vedere această jurisprudență, statul membru are obligația să elibereze solicitantului un permis de ședere, deși acesta nu este părintele copilului cetățean al Uniunii și nu exercită nicio răspundere părintească în privința acestuia, cu consecința că noua familie se va vedea obligată să părăsească teritoriul Uniunii și, prin urmare, acest copil ar fi privat, potrivit formulării utilizate de Curte, „de beneficiul efectiv al esenței drepturilor corespunzătoare statutului de cetățean al Uniunii”.

30. În ipoteza în care Curtea ar hotărî că statul membru nu are obligația să elibereze un astfel de permis, instanța de trimitere solicită, prin intermediul întrebărilor numărul 2 formulate în cele două cauze, să se stabilească dacă dispozițiile tratatului trebuie interpretate diferit, ținând cont de împrejurările legate de situația familială a fiecăruia dintre solicitanți. În cauza C-356/11, solicitantul,

soția sa și copilul cetățean al Uniunii locuiesc împreună în Finlanda. În schimb, în cauza C-357/11, solicitantul s-a întors în statul său de origine, însă are împreună cu soția sa un copil resortisant al unui stat terț, care are reședința în Finlanda și care se află în răspunderea comună a ambilor părinți⁸.

31. Vom analiza aceste întrebări nu doar în raport cu dispozițiile tratatului privind cetățenia Uniunii și în special cu articolul 20 din acesta, ci și în raport cu Directiva 2003/86.

32. În schimb, nu vom analiza aceste întrebări din perspectiva dispozițiilor privind dreptul cetățenilor Uniunii și al membrilor familiilor acestora la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre, aflate sub incidența Directivei 2004/38/CE⁹, întrucât, în opinia noastră, aceasta din urmă nu este aplicabilă.

33. Rezultă dintr-o jurisprudență constantă că nu toți resortisanții unor state terțe au, în temeiul Directivei 2004/38, dreptul de intrare și de ședere într-un stat membru, ci numai cei care sunt membri ai familiei, în sensul articolului 2 punctul 2 din această directivă, unui cetățean al Uniunii care și-a exercitat dreptul la liberă circulație stabilindu-se într-un alt stat membru decât cel a cărui cetățenie o deține¹⁰. Astfel cum a reamintit recent Curtea în Hotărârea Dereci și alții¹¹, un cetățean al Uniunii care nu și-a exercitat niciodată dreptul de liberă circulație și care a avut întotdeauna reședința într-un stat membru a cărui cetățenie o are nu intră în sfera noțiunii „destinatar” în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2004/38, astfel încât această directivă nu îi este aplicabilă. Or, în aceste condiții, nici membrul familiei destinatarului nu intră în sfera acestei noțiuni, întrucât drepturile conferite de directiva menționată nu sunt drepturi proprii, ci drepturi derivate, dobândite în calitate de membri ai familiei destinatarului¹².

34. În speță, cetățenii Uniunii avuți în vedere, și anume copiii doamnelor S. și L. nu și-au exercitat niciodată dreptul de liberă circulație și au avut întotdeauna reședința în Finlanda, statul membru a cărui cetățenie o dețin. În consecință, considerăm, după cum subliniază, pe de altă parte, Comisia în observațiile pe care le-a formulat, că aceștia nu intră în sfera noțiunii „destinatar” în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2004/38, astfel încât această directivă nu le este aplicabilă nici lor, nici membrilor familiei lor.

A – Cu privire la aplicabilitatea dispozițiilor tratatului privind cetățenia Uniunii

35. Mai întâi, trebuie observat că, în calitate de resortisanți ai unui stat membru, copiii doamnelor S. și L. beneficiază de statutul de cetățean al Uniunii în temeiul articolului 20 alineatul (1) TFUE și, prin urmare, au posibilitatea de a se prevala, inclusiv față de statul membru a cărui cetățenie o dețin, de drepturile aferente unui astfel de statut.

36. În temeiul acestei dispoziții, Curtea s-a opus, în esență, în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Ruiz Zambrano, citată anterior, unor măsuri naționale care au efectul de a-i priva pe cetățenii Uniunii de beneficiul efectiv al esenței drepturilor conferite de statutul lor de cetățean al Uniunii¹³.

8 — Aceeași situație se regăsește și în cauza C-356/11.

9 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (JO L 158, p. 77, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56, și rectificări în JO 2004, L 229, p. 35, și în JO 2005, L 197, p. 34).

10 — Hotărârea din 25 iulie 2008, Metock și alții (C-127/08, Rep., p. I-6241, punctul 73).

11 — Hotărârea din 15 noiembrie 2011 (C-256/11, Rep., p. I-11315).

12 — Punctele 53-56 și jurisprudența citată.

13 — Punctul 42.

37. În această cauză, Curții i s-a solicitat să precizeze dacă refuzul unui stat membru de a acorda dreptul de ședere și un permis de muncă unui resortisant al unui stat terț determina o astfel de consecință atunci când acesta asigură întreținerea copiilor săi de vârstă mică care, în calitate de resortisanți ai respectivului stat membru, aveau cetățenia Uniunii. Curtea a considerat că un astfel de refuz ar avea drept consecință faptul că acești copii s-ar vedea obligați să părăsească teritoriul Uniunii pentru a-și însoți părinții, fiind privați, ca urmare a acestui fapt, de posibilitatea de a exercita esența drepturilor conferite de statutul lor de cetățean al Uniunii¹⁴.

38. Nu considerăm că aceste principii pot fi transpuse unor situații precum cele în discuție în acțiunea principală.

39. Astfel, acțiunile principale prezintă diferențe substanțiale față de cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Ruiz Zambrano, citată anterior.

40. Rezultă din elementele din dosar că solicitanții nu sunt părinții copiilor de vârstă mică cetățeni ai Uniunii. Aceștia nu exercită autoritatea părintească în privința copiilor respectivi și nu le asigură subzistența. De fapt, acești copii se află în răspunderea exclusivă a mamelor, acestea din urmă asigurând, în consecință, singure întreținerea și educația lor. Astfel, decizia Maahanmuuttovirasto prin care se respinge cererea de eliberare a unui permis de ședere a solicitanților nu îi privează pe cetățenii Uniunii de tații lor și nici chiar de mijloace de subzistență, întrucât acestea din urmă sunt asigurate de mamele copiilor, titulare exclusive ale dreptului privind încredințarea, mame care, amintim, beneficiază de un permis de ședere permanent în Finlanda.

41. Desigur, nu putem exclude faptul că doamnele S. și L. pot opta să își urmeze soții în statele lor de origine în vederea menținerii unității vieții lor de familie. Faptul că copilul lor are cetățenia Uniunii nu poate, de altfel, avea drept rezultat a le pune „sub arest la domiciliu” în spațiul Uniunii, în condițiile în care acestea au fost investite de înseși autoritățile judiciare ale Uniunii cu deplina autoritate părintească.

42. În orice caz, dacă acestea ar opta să plece – ceea ce, în opinia noastră, este puțin probabil în special în cadrul cauzei C-357/11, pentru motivele pe care le vom expune –, copiii de vârstă mică, cetățeni ai Uniunii, nu ar avea în mod efectiv altă alegere decât să părăsească teritoriul Uniunii și, în consecință, ar pierde beneficiul drepturilor pe care li le conferă statutul acestora de cetățean al Uniunii. Totuși, considerăm că părăsirea teritoriului Uniunii ar fi decisă în mod liber de mamele acestora pentru un motiv privind menținerea vieții de familie și nu ar fi impusă în contextul aplicării legislației naționale.

43. Or, dacă ne referim la principiile stabilite de Curte în Hotărârea Dereci și alții, citată anterior, nu considerăm că un astfel de motiv poate fi suficient pentru a constitui o încălcare a articolului 20 TFUE. Astfel, în cauza în care s-a pronunțat hotărârea menționată, Curtea a făcut o interpretare deosebit de restrictivă a criteriilor stabilite în Hotărârea Ruiz Zambrano, citată anterior. La punctul 68 din analiza sa, aceasta a precizat între altele, cu privire la un cetățean al Uniunii, că numai faptul că acesta ar putea dori ca un membru al familiei sale, resortisant al unui stat terț, să obțină un titlu de ședere pentru motive de natură economică sau pentru motive privind menținerea unității familiale nu este suficient în sine pentru a considera că cetățeanul Uniunii ar fi obligat să părăsească teritoriul Uniunii dacă nu este acordat un astfel de permis.

44. Motivele privind părăsirea de către un cetățean al Uniunii a teritoriului acesteia sunt, așadar, deosebit de limitate în jurisprudența Curții. Acestea privesc situații în care cetățeanul Uniunii nu are altă alegere decât să urmeze persoana interesată căreia i-a fost refuzat dreptul de ședere, întrucât se află în întreținerea acesteia, depinzând astfel total de aceasta pentru a-și asigura subzistența și pentru a se întreține.

14 — Punctele 43 și 44.

45. Aceste situații se pot referi la părinți, resortisanți ai unor state terțe, care au în întreținere copii de vârstă mică, cetățeni ai Uniunii, astfel cum s-a întâmplat în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Ruiz Zambrano, citată anterior. Aceste situații se pot referi și la copii majori care au în întreținere un părinte ca urmare a unei boli sau invalidități. În schimb, acestea nu se pot referi la resortisantul unui stat terț care nu are nicio răspundere fie parentală, fie financiară față de cetățeanul Uniunii. Astfel, dacă aceasta ar fi situația, am risca să utilizăm drept temei al dreptului de ședere al resortisanților din state terțe doar articolul 20 TFUE și în afara dispozițiilor de drept derivat expres prevăzute de legiuitorul Uniunii, între altele în cadrul Directivei 2003/86.

46. Nu considerăm că această apreciere ar trebui modificată ținând cont de împrejurările speciale la care se referă instanța de trimitere în cadrul întrebărilor preliminare numărul 2.

47. În ceea ce privește cauza C-356/11, situația familială a solicitantului este caracterizată de faptul că trăiește în Finlanda și conviețuiește cu soția și cu copilul acesteia din urmă.

48. În mod cert, această împrejurare nu permite stabilirea unei legături de filiație între solicitant și cetățeanul Uniunii și nu schimbă concluzia potrivit căreia, în pofida faptului că cuplul locuiește împreună, doar mama copilului cetățean al Uniunii, prin faptul că îi este încredințat exclusiv copilul respectiv și exercită o activitate salariată, asigură subzistența acestuia. În această privință, trebuie amintit că solicitantul nu a reușit să demonstreze că exercita efectiv o activitate profesională.

49. În ceea ce privește cauza C-357/11, situația familială a solicitantului este caracterizată de faptul că acesta a fost returnat în statul său de origine și că are împreună cu soția sa un copil, resortisant al unui stat terț, care are reședința în Finlanda și se află sub răspunderea comună a ambilor părinți.

50. În opinia noastră, această împrejurare nu poate determina consecințe în privința interpretării articolului 20 TFUE pe care o propunem, deoarece, prin faptul că se referă la prezența altui copil, resortisant al unui stat terț, aceasta nu are legătură cu însuși statutul copilului cetățean al Uniunii.

51. În mod cert, prezența acestui al doilea copil poate determina decizia mamei de a-și urma soțul în statul său de origine, obligând, în consecință, copilul cetățean al Uniunii să părăsească teritoriul acesteia. Or, după cum am indicat, o astfel de consecință nu ar decurge dintr-o obligație impusă de aplicarea legislației naționale, ci mai degrabă dintr-o decizie deliberată a mamei.

52. Situația de fapt din cauza C-357/11 o demonstrează foarte bine. Astfel, rezultă din elementele din dosar că solicitantul nu și-a cunoscut niciodată copilul. Cu alte cuvinte, de la întoarcerea acestuia în statul său de origine, doamna L., mama copilului cetățean al Uniunii, nu s-a deplasat niciodată în Algeria pentru a-și revedea soțul și pentru a-i prezenta copilul. De asemenea, deși îndepărtarea sa nu pare să fie însoțită de un ordin de interdicție de intrare în teritoriu, solicitantul nu a considerat necesar să își viziteze membrii familiei rămași în Finlanda. Dacă ținem cont de faptul că doamna L. are reședința legală în Finlanda de nouă ani, perioadă în care a dat naștere unui prim copil cetățean finlandez, că aceasta dispune în Finlanda de un permis de ședere permanent, precum și de venituri și că aceasta nu a trăit cu partenerul său decât o perioadă relativ scurtă de șapte luni, nu este vădit că aceasta ar opta să își urmeze soțul în statul său de origine, obligând astfel copilul cetățean al Uniunii să părăsească teritoriul acesteia. Faptul că acesta din urmă ar putea fi, așadar, privat de esența drepturilor conferite de statutul său de cetățean al Uniunii depinde, în consecință, înainte de toate de hazardul și/sau de veleitățile vieții conjugale a mamei sale, mai degrabă decât de o obligație impusă de aplicarea legislației naționale.

53. Având în vedere toate aceste elemente, considerăm, în consecință, că articolul 20 TFUE trebuie să fie interpretat în sensul că nu se opune ca un stat membru să refuze unui resortisant al unui stat terț șederea pe teritoriul său, pentru motivul că acesta nu dispune de mijloace de trai, atunci când resortisantul respectiv intenționează să locuiască alături de soția sa, resortisant al unui stat terț, care locuiește în mod legal în statul membru respectiv, și de copilul cetățean al Uniunii născut din prima căsătorie a soției sale.

54. Considerăm de asemenea că această dispoziție nu trebuie interpretată diferit atunci când, în împrejurări precum cele din acțiunile principale, resortisantul statului terț conviețuiește cu soția sa și cu copilul acesteia din urmă pe teritoriul statului membru în cauză. Articolul 20 TFUE nu trebuie interpretat diferit nici atunci când acest resortisant s-a întors în statul său de origine, însă are, împreună cu soția sa, un copil resortisant al unui stat terț, care are reședința în statul membru în cauză și se află în răspunderea comună a ambilor părinți.

55. În schimb, aceasta nu afectează aspectul dacă solicitanților nu ar trebui să li se acorde un permis de ședere în temeiul dreptului privind protecția vieții de familie și în special al dreptului la reîntregirea familiei consacrat în cadrul Directivei 2003/86. Astfel, permisele de ședere solicitate în acțiunile principale urmăresc să permită resortisanților unor state terțe reîntregirea cu soțiile lor, care beneficiază de un drept de ședere permanent în statul membru, și cu copilul comun al acestora¹⁵.

B – *Cu privire la dreptul la reîntregirea familiei*

56. Condițiile în care un resortisant al unui stat terț care are reședința legală pe teritoriul unui stat membru își poate exercita dreptul la reîntregirea familiei sunt stabilite de Directiva 2003/86. Această directivă este aplicabilă atunci când resortisantul respectiv dispune de un permis de ședere având o durată superioară sau egală cu un an, când acesta are o perspectivă întemeiată să obțină un drept de ședere permanent și, în sfârșit, când membrii familiei sale sunt resortisanți ai unor state terțe.

57. Toate aceste condiții sunt îndeplinite în cadrul acțiunilor principale, întrucât susținătoarele reîntregirii, care au cetățenie ghaneză și, respectiv, algeriană, dispun de un permis de ședere permanent în Finlanda și solicită acordarea unui permis de ședere în beneficiul soților lor, resortisanți ai unor state terțe, în vederea menținerii unității familiale.

58. În consecință, Directiva 2003/86 este aplicabilă persoanelor interesate.

59. Autorizarea reîntregirii familiei constituie, potrivit Curții, regula generală¹⁶. Cu toate acestea, statele membre o pot subordona respectării unui anumit număr de condiții prevăzute la articolele 6-8 din această directivă. Între altele, statele membre pot impune, conform articolului 7 alineatul (1) litera (c) din directiva menționată, ca susținătorul reîntregirii să facă dovada că dispune de resurse stabile, constante și suficiente pentru a se întreține pe sine și pe ceilalți membri ai familiei fără a recurge la sistemul de asistență socială al statului membru în cauză.

60. În temeiul acestei dispoziții și în special al articolului 39 alineatul 1 din Legea privind regimul străinilor, Maahanmuuttovirasto a respins cererile doamnelor S. și L. având ca obiect recunoașterea dreptului la reîntregirea familiei. Pe de altă parte, Maahanmuuttovirasto a considerat că nu trebuia să se deroge de la principiul prevăzut de dispoziția respectivă, apreciind că împrejurările nu erau deosebit de grave și că interesul superior al copiilor nu impunea aceasta.

15 — Rezultă dintr-o jurisprudență constantă că, pentru a oferi un răspuns util instanței care i-a adresat o întrebare preliminară, Curtea poate fi obligată să ia în considerare norme ale dreptului Uniunii la care instanța națională nu a făcut trimitere în enunțul întrebării sale (a se vedea în această privință Hotărârea din 19 aprilie 2012, Bonnier Audio AB, C-461/10, punctul 47 și jurisprudența citată).

16 — Hotărârea din 4 martie 2010, Chakroun (C-578/08, Rep., p. I-1839, punctul 43).

61. Având în vedere principiile stabilite în cadrul Directivei 2003/86 și al jurisprudenței Curții, considerăm că este important ca instanța de trimitere să se asigure că deciziile Maahanmuuttovirasto au fost adoptate într-adevăr cu respectarea vieții de familie a doamnelor S. și L. și, în special, au fost adoptate în considerarea interesului superior al copiilor avuți în vedere.

62. Desigur, Curtea recunoaște că statele membre dispun de o anumită marjă de apreciere atunci când examinează cereri de reîntregire a familiei¹⁷ și în special atunci când aplică criteriile definite în cadrul Directivei 2003/86.

63. Cu toate acestea, în ceea ce privește criteriul definit la articolul 7 alineatul (1) litera (c) din directiva menționată, Curtea a stabilit în Hotărârea Chakroun, citată anterior, că această dispoziție este de strictă interpretare, astfel încât să nu contravină nici obiectivului directivei, care constă în a favoriza reîntregirea familiei, nici efectului util al acesteia¹⁸. În plus, Curtea a apreciat că statele membre trebuiau să exercite marja de apreciere în raport cu dreptul la respectarea vieții de familie care este consacrat la articolul 8 din CEDO și care este garantat în aceiași termeni la articolul 7 din cartă¹⁹. În această privință, Curtea s-a referit la considerentul (2) al Directivei 2003/86, prin care legiuitorul Uniunii impune ca măsurile privind reîntregirea familiei să fie adoptate în conformitate cu obligația de protecție a familiei și de respectare a vieții de familie, astfel cum este consacrată în dispozițiile menționate.

64. Ce semnificație are aceasta în practică pentru examinarea efectuată de instanța națională?

65. Pentru a răspunde la această întrebare, este util de amintit modul de analiză al Curții Europene a Drepturilor Omului pe care se întemeiază în mare măsură jurisprudența noastră.

66. Curtea Europeană a Drepturilor Omului consideră că dreptul la respectarea vieții de familie nu garantează în mod general dreptul de a alege locul cel mai adecvat pentru a dezvolta o viață de familie²⁰.

67. Pe de altă parte, aceasta statuează că, întrucât CEDO nu garantează ca atare unui străin niciun drept de a intra sau de a avea reședința pe teritoriul unui anumit stat membru, statele au dreptul să controleze intrarea străinilor pe teritoriul lor, sub rezerva, evident, a angajamentelor internaționale pe care le-au încheiat. În plus, în materie de imigrație, Curtea Europeană a Drepturilor Omului consideră că statele membre nu sunt obligate să respecte alegerea de către anumiți resortisanți străini căsătoriți a reședinței comune a acestora și să permită reîntregirea familiei pe teritoriul lor²¹.

68. Totuși, Curtea Europeană a Drepturilor Omului recunoaște că decizia unui stat adoptată în domeniile imigrației și reîntregirii familiei poate aduce atingere dreptului la respectarea vieții de familie, în special atunci când aceasta implică îndepărtarea unei persoane dintr-un stat în care locuiesc membri ai familiei sale²².

17 — Hotărârea din 27 iunie 2006, Parlamentul European/Consiliul (C-540/03, Rec., p. I-5769, punctul 59).

18 — Hotărârea Chakroun, citată anterior (punctul 43).

19 — Hotărârea Parlamentul European/Consiliul, citată anterior (punctul 52 și urm.).

20 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Ahmut împotriva Țărilor de Jos din 28 noiembrie 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-VI, p. 2030, § 71.

21 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Gül împotriva Elveției din 19 februarie 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-I, p. 174, § 38, Hotărârea Ahmut împotriva Țărilor de Jos, citată anterior (§ 67), precum și Hotărârea Şen împotriva Țărilor de Jos din 21 decembrie 2001, *Recueil des arrêts et décisions* 2001-I, § 36. A se vedea în jurisprudența recentă și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Bajsultanov împotriva Austriei din 12 iunie 2012, § 78 și jurisprudența citată.

22 — A se vedea între altele Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Boultif împotriva Elveției din 2 august 2001, § 39 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea Bajsultanov împotriva Austriei, citată anterior (§ 78 și jurisprudența citată).

69. În consecință, Curtea Europeană a Drepturilor Omului impune ca decizia în cauză să fie adoptată conform cerințelor stabilite la articolul 8 paragraful 2 din CEDO. În cadrul unei analize de la caz la caz, aceasta examinează astfel dacă decizia respectivă era în mod efectiv „prevăzută de lege”, urmărea un scop legitim, precum menținerea ordinii publice, și era „necesară într-o societate democratică” și efectuează un test de proporționalitate.

70. Punctul decisiv al analizei sale constă în a stabili dacă în fiecare caz în parte a existat un just echilibru între interesul general, interesele cuplului și, dacă este cazul, cele ale copilului.

71. În cadrul analizei sale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului examinează numeroși factori legați de situația individuală și familială a fiecăreia dintre persoanele în cauză.

72. În ceea ce privește solicitantul, aceasta ia în considerare cetățenia sa, precum și legăturile sociale, culturale și de familie ale acestuia cu statul-gazdă și cu statul său de origine. Aceasta ține cont, dacă este cazul, și de durata căsătoriei sale și de nașterea unor copii legitimi, precum și de orice alt element care demonstrează caracterul efectiv al vieții de familie a cuplului. În ceea ce privește soția, Curtea Europeană a Drepturilor Omului acordă atenție naturii și gravității dificultăților pe care aceasta le-ar putea avea în statul de origine al solicitantului²³.

73. În evaluarea diferitelor interese aflate în joc, interesul superior al copilului constituie, în opinia sa, elementul determinant și, în funcție de natura și de gravitatea sa, acesta poate prevala asupra celui al părinților²⁴. Interesul copilului impune menținerea legăturilor dintre acesta și familia sa. În consecință, Curtea Europeană a Drepturilor Omului apreciază că doar anumite împrejurări excepționale pot, în principiu, determina destrămarea legăturii de familie și că trebuie depuse toate eforturile pentru menținerea raporturilor personale și a unității familiale sau pentru „reconstituirea” familiei²⁵.

74. În această privință, Curtea Europeană a Drepturilor Omului ia în considerare mai multe împrejurări individuale privind copilul, pentru a stabili cel mai bine interesul său și pentru a asigura bunăstarea sa. Aceasta ține cont, între altele, de vârsta copilului și de maturitatea sa, precum și de gradul său de dependență în raport cu părinții săi și ia în considerare, în această privință, prezența sau absența părinților. Curtea Europeană a Drepturilor Omului se interesează de asemenea de mediul în care trăiește copilul și de situația în statul membru de origine a părintelui în cauză, pentru a aprecia dificultățile pe care acesta ar risca să le aibă în statul menționat²⁶.

75. Prin luarea în considerare a tuturor acestor elemente și prin evaluarea lor în raport cu interesul general al statului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului apreciază dacă acesta, în decizia sa, a menținut un just echilibru și a respectat dispozițiile articolului 8 din CEDO.

76. În cadrul aplicării Directivei 2003/86, statele membre trebuie de asemenea să evalueze diferitele interese existente, ținând în special cont de cele ale copilului. Curtea a recunoscut expres acest aspect în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Parlamentul European/Consiliul, citată anterior, referindu-se în mare parte la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la respectarea articolului 8 din CEDO²⁷.

23 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Boultif împotriva Elveției, citată anterior (§ 48), și Hotărârea Nunez împotriva Norvegiei din 28 septembrie 2011, § 70.

24 — Cu privire la interesul superior al copilului în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, a se vedea între altele Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Neulinger și Shuruk împotriva Elveției din 6 iulie 2010, § 49-64.

25 — *Ibidem* (punctul 136 și jurisprudența citată).

26 — A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Șen împotriva Țărilor de Jos, citată anterior (§ 37), precum și Hotărârea Rodrigues da Silva și Hoogkamer împotriva Țărilor de Jos din 31 ianuarie 2006, *Recueil des arrêts et décisions* 2006-I, § 39, și principiile directe ale Înalțului Comisariat al Organizației Națiunilor Unite pentru Refugiați (HCR) referitoare la stabilirea interesului superior al copilului, document editat de HCR în luna mai 2008, disponibil pe pagina de internet <http://www.unhcr.fr/4b17de746.html>.

27 — Punctele 62-66 și jurisprudența citată.

77. Amintim că dreptul la respectarea vieții private și de familie este garantat la articolul 7 din cartă în aceiași termeni precum cei de la articolul 8 paragraful 1 din CEDO, ceea ce înseamnă, în temeiul articolului 52 alineatul (3) din cartă, că înțelesul și întinderea acestui drept trebuie să fie stabilite ținând cont de jurisprudența formulată în această privință de Curtea Europeană a Drepturilor Omului²⁸.

78. Amintim de asemenea că, în temeiul jurisprudenței Curții, dreptul la respectarea vieții private și de familie, garantat la articolul 7 din cartă, trebuie interpretat coroborat cu obligația de a lua în considerare interesul superior al copilului, consacrat la articolul 24 alineatul (2) din aceasta²⁹. Cu alte cuvinte și conform cerințelor acestei din urmă dispoziții, atunci când emit, prin intermediul unei autorități publice sau private, un act legislativ privind copiii, statele membre trebuie să considere primordial interesul superior al copilului. Această cerință este reamintită expres la articolul 5 alineatul (5) din Directiva 2003/86. În plus, statele membre trebuie să se asigure că copilul poate întreține relații personale și contacte directe cu cei doi părinți ai săi, în mod regulat³⁰.

79. Având în vedere aceste elemente, considerăm, în consecință, că revine instanței naționale sarcina să aprecieze dacă, în aplicarea criteriilor definite de Directiva 2003/86 și în limita marjei de apreciere de care dispune statul membru în acest domeniu, autoritatea națională competentă a apreciat corect și echilibrat interesele fiecăruia, urmărind în special să respecte viața de familie a persoanelor interesate și să stabilească soluția cea mai bună pentru copil. În acest cadru, instanța națională va trebui să examineze în detaliu întreaga situație familială și să țină cont de împrejurările speciale ale cazului în discuție, indiferent dacă sunt de ordin faptic, afectiv, psihologic și material.

80. Cu toate acestea, dorim să formulăm câteva observații privind situația persoanelor interesate în fiecare caz în discuție.

81. În cadrul cauzei C-356/11, se ridică problema „continuării” vieții de familie în Finlanda, întrucât solicitantul conviețuiește cu susținătoarea reîntregirii, cu copilul lor comun și cu copilul cetățean al Uniunii.

82. În mod cert, acesta nu a demonstrat că exercita o activitate profesională de natură să îi procure venituri suficiente pentru a îndeplini condiția stabilită la articolul 39 alineatul 1 din Legea privind regimul străinilor. Cu toate acestea, ne întrebăm dacă respingerea cererii sale și stabilirea familiei în Côte d'Ivoire nu ar determina consecințe prea grave cu privire la copii și la susținătoarea reîntregirii.

83. În primul rând, este în interesul copilului cetățean al Uniunii să aibă, cât de mult posibil, relații continue cu tatăl său care are reședința în Finlanda și care poate beneficia de un drept de vizită – evident, cu excepția cazului în care acesta din urmă s-a dovedit deosebit de nedemn³¹. Refuzul acordării unui permis de ședere solicitantului și deplasarea familiei în Côte d'Ivoire ar determina în fapt destrămarea acestor legături, întrucât părților interesate le-ar fi mai greu să mențină contacte regulate. Pe de altă parte, acest copil a trăit întotdeauna în Finlanda, în mediul cultural, social și lingvistic al acestui stat membru și chiar a urmat școala în acest stat. Ca urmare a acestui fapt, el nu are sau are puține legături cu Republica Côte d'Ivoire. Chiar dacă se află la o vârstă la care posibilitatea de adaptare este încă ridicată, considerăm că instanța națională va trebui să țină cont de dificultățile pe care acesta le-ar putea avea dacă este deșădăcinat din mediul său obișnuit pentru a trăi în statul de origine al solicitantului.

28 — Hotărârea din 22 decembrie 2010, DEB (C-279/09, Rep., p. I-13849, punctul 35).

29 — Hotărârea Parlamentul European/Consiliul, citată anterior (punctul 58).

30 — Drepturile consacrate în cartă sunt inspirate în mod direct din drepturile consacrate în cadrul Convenției cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989 și care a intrat în vigoare la 2 septembrie 1990, *Recueil des traités des Nations unies*, vol. 1577, p. 3. A se vedea în special articolul 3 alineatul 1, articolul 9 alineatele 1 și 3, precum și articolul 10 din această convenție.

31 — A se vedea observația generală nr. 17 a Comitetului pentru drepturile omului referitoare la articolul 24 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16 decembrie 1966 de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite și intrat în vigoare la 23 martie 1976.

84. În același mod, este cert că interesul copilului comun impune în special, având în vedere vârsta sa tânără, ca acesta să crească în mediul familial și ca legăturile dintre el și tatăl acestuia să fie menținute.

85. În al doilea rând, rezultă din elementele din dosar că susținătoarea reîntregirii a studiat, a urmat o formare și a exercitat o activitate profesională în Finlanda, astfel încât aceasta a construit legături nu doar personale și sociale, ci și economice și profesionale în acest stat membru. În plus, ea a reușit să obțină în Finlanda un permis de ședere permanent. În consecință, problema este dacă trebuie să ne așteptăm din partea doamnei S. ca aceasta să opteze între a abandona situația pe care a dobândit-o în Finlanda, renunțând astfel la raporturile personale și economice care alcătuiesc viața sa privată, și a renunța la compania soțului său alături de care locuiește și care constituie un element fundamental al vieții sale de familie. În orice caz, refuzul acordării permisului de ședere soțului său va determina numeroase consecințe, și anume, în primul rând, asupra responsabilităților care îi incumbă în calitate de mamă a copilului cetățean al Uniunii, întrucât este în mod vădit în interesul acestuia să rămână stabilit în Finlanda, în al doilea rând, în calitate de soție a unui resortisant ivorian și mamă a unui al doilea copil, cetățean ghanez, întrucât toți au interesul de a locui împreună, și, în al treilea rând, asupra situației sale personale și profesionale, având în vedere că este în mod cert în interesul său, ținând cont de situația pe care a dobândit-o în Finlanda, să continue să aibă reședința în acest stat membru.

86. În cadrul cauzei C-357/11, se pune, în schimb, problema „reunificării” familiei, întrucât solicitantul nu locuiește cu susținătoarea reîntregirii. Această cauză trebuie diferențiată de prima, și aceasta ținând cont de două elemente legate de situația materială a solicitantului.

87. În primul rând, rezultă din înscrisurile din dosar că solicitantul nu a conviețuit cu partenera sa decât o perioadă destul de scurtă de șapte luni și că nu l-a cunoscut niciodată pe copilul său, astăzi în vârstă de cinci ani și jumătate. Desigur, acesta a fost îndepărtat de pe teritoriul finlandez înainte de nașterea copilului respectiv. Totuși, astfel cum am precizat, din elementele din dosar nu rezultă că îndepărtarea sa era însoțită de un ordin de interdicție de intrare pe teritoriul finlandez. În consecință, ne întrebăm în ce măsură solicitantul nu avea posibilitatea să își viziteze membrii familiei și să se întâlnească cu copilul său. În același mod și conform aceluiași elemente, doamna L., care, deși este resortisant algerian, dispunea nu numai de un permis de ședere permanent în Finlanda, ci și de resurse financiare, nu s-a deplasat niciodată în statul său de origine pentru a-și revedea soțul și pentru a-i prezenta copilul lor comun. În opinia noastră, aceste elemente nu demonstrează o voință reală de a trăi împreună și, din partea tatălui, nici o dorință reală de a se întâlni cu copilul său, nici de a se ocupa de acesta.

88. În al doilea rând, bănuim că viața de familie a doamnei L. și a domnului M. s-a stabilit la un moment și s-a dezvoltat în cursul unei perioade în care cuplul era informat despre faptul că situația din perspectiva normelor privind imigrația era de asemenea natură încât menținerea vieții de familie în Finlanda avea de la început un caracter precar³². Astfel, solicitantul nu a obținut niciodată un permis de ședere provizorie în Finlanda și nici nu îndeplinea condițiile referitoare la resursele financiare, stabilite de legislația națională. În consecință, ambii erau în mod sigur în măsură să prevadă, în mod rezonabil, că exista un risc de îndepărtare și că continuitatea vieții de familie în Finlanda era fragilă.

89. Acestea fiind spuse, nu dispunem de toate elementele pentru a evalua în mod echitabil toate interesele în cauză, care necesită în mod clar un contact direct cu persoanele interesate, pe care doar autoritățile naționale îl au.

32 — Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că, atunci când se regăsește această situație, returnarea membrului de familie care nu are cetățenia statului gazdă constituie o încălcare a articolului 8 din CEDO doar în împrejurări cu totul excepționale [a se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Rodrigues da Silva și Hoogkamer împotriva Țărilor de Jos, citată anterior (§ 39 și jurisprudența citată)].

90. Având în vedere toate aceste elemente, revine, în consecință, instanței naționale sarcina să aprecieze dacă, în aplicarea criteriilor definite de Directiva 2003/86 și în limita marjei de apreciere de care statul membru dispune în acest domeniu, autoritatea națională competentă a apreciat corect și echilibrat interesele concurente în discuție, urmărind în special să respecte viața de familie a persoanelor interesate și să stabilească cea mai bună soluție pentru copil. În acest cadru, instanța națională va trebui să examineze în detaliu situația familială și să țină cont de împrejurările speciale ale cazului în discuție, indiferent dacă sunt de ordin faptic, afectiv, psihologic și material.

V – Concluzie

91. Având în vedere considerațiile de mai sus, propunem Curții să răspundă Korkein hallinto-oikeus după cum urmează:

„1) Articolul 20 TFUE trebuie să fie interpretat în sensul că nu se opune ca un stat membru să refuze unui resortisant al unui stat terț șederea pe teritoriul său, pentru motivul că acesta nu dispune de mijloace de trai, atunci când resortisantul respectiv intenționează să locuiască alături de soția sa, resortisant al unui stat terț, care locuiește în mod legal în statul membru respectiv, și de copilul cetățean al Uniunii născut din prima căsătorie a soției sale.

Această dispoziție nu trebuie interpretată diferit atunci când resortisantul unui stat terț conviețuiește cu soția sa și cu copilul acesteia din urmă pe teritoriul statului membru în cauză.

Dispoziția menționată nu trebuie interpretată diferit nici atunci când resortisantul unui stat terț s-a întors în statul său de origine terț, însă are, împreună cu soția sa, un copil resortisant al unui stat terț, care are reședința în statul membru în cauză și se află în răspunderea comună a ambilor părinți.

2) În schimb, revine instanței naționale sarcina de a aprecia dacă, în aplicarea criteriilor definite de Directiva 2003/86/CE Consiliului din 22 septembrie 2003 privind dreptul la reîntregirea familiei și în limita marjei de apreciere de care statul membru dispune în acest domeniu, autoritatea națională competentă a apreciat corect și echilibrat interesele concurente în discuție, urmărind în special să respecte viața de familie a persoanelor interesate și să stabilească soluția cea mai bună pentru copil. În acest cadru, instanța națională va trebui să examineze în detaliu situația familială și să țină cont de împrejurările speciale ale cazului în discuție, indiferent dacă sunt de ordin faptic, afectiv, psihologic și material.”